

A Selyemút rejtett kincsei

Stein Aurél és az Ezer Buddha barlangtemplomok

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Keleti Gyűjteménye kiállítással emlékezett meg a dunhuangi barlangkönyvtár felfedezésének századik évfordulójáról. A 2007. november 22. és december 15. között nyitva tartott tárlat a *Magyar tudomány ünnepe* akadémiai rendezvénysorozat egyik eseménye volt, és a december 14-én és 15-én az Eötvös Loránd Tudományegyetemen megrendezett *Dunhuang: Past, Present and Future* nemzetközi Stein-konferenciához kapcsolódott.

A Selyemút – Kínát a Földközi-tenger mellékével összekötő eurázsiai közlekedési útvonal – nem csupán kereskedelmi célokra szolgált, hanem a Nyugat és a Kelet nagy civilizációinak találkozási pontja is volt. A Kr. e. II. századtól kezdődően több mint egy évezreden át selymet, luxuscikkeket és egyéb kereskedelmi árukat szállítottak és cseréltek az út menti városokban, oázisokban, de ezek egyben eszmék, vallási tanok, művészeti stílusok, technológiák terjedésének és meghonosodásának színterei is voltak. A kínai, az indiai, az iráni, valamint a klasszikus nyugati kultúra keveredett és hatott itt egymásra.

Ennek örökségét, írásos és tárgyi emlékeit kutatta Stein Aurél (Pest, 1862 – Kabul, 1943) régész-felfedező. 1900 és 1916 között három nagy sikerű expedíciót vezetett a Tarim-medence homokba temetett romjainak feltárására, melyek eredményeként addig ismeretlen nyelvek és írások kerültek a kutatók látókörébe, az ott élő népek története, művelődéstörténete került új megvilágításba. Világhírnevét azonban a dunhuangi Ezer Buddha barlangtemplomokban őrzött kincsek felfedezésének köszönheti.

Kína Gansu tartományában, Dunhuangtól délkeletre mintegy tizenöt kilométer távolságban, egy sziklafalban található az Ezer Buddha barlangtemplomok. A negyedik század közepétől virágzó buddhista közösség élt itt, melynek tagjai mintegy ezer éven keresztül építették és díszítették a barlangszentélyeket. Ma 492 barlangban 45 ezer négyzetméternyi falfestmény és több mint kétezer stukkó szobor alkotja azt a csodá-

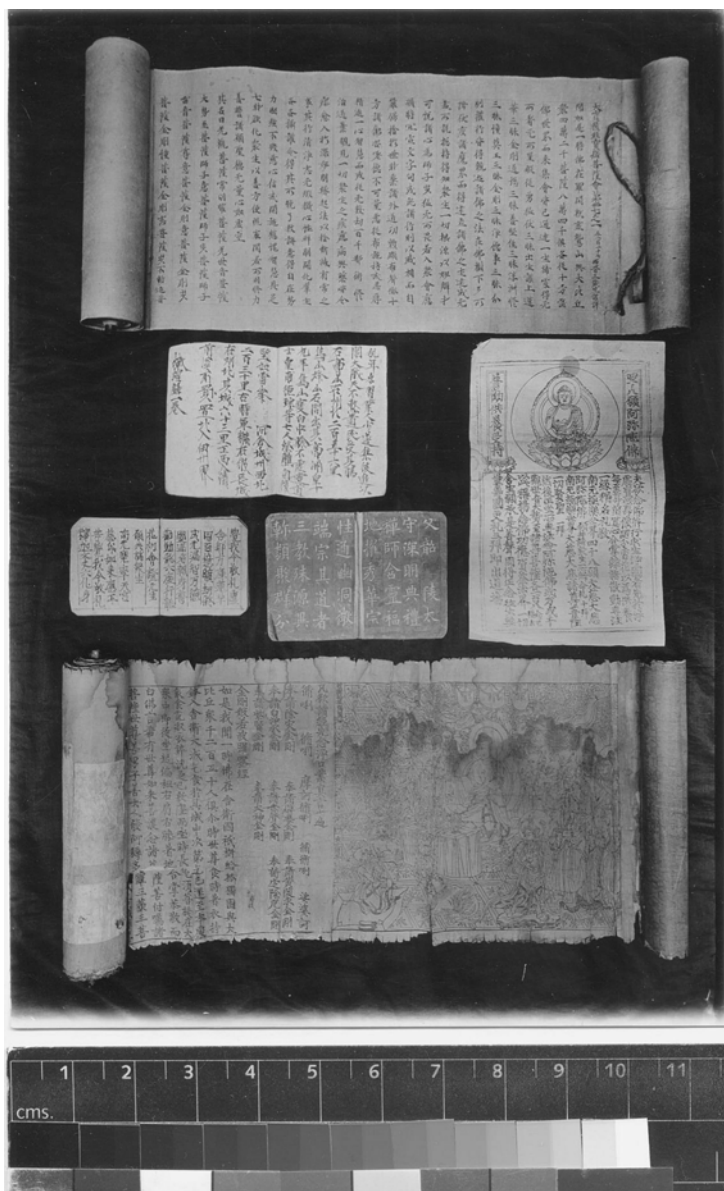
*Kéziratköteg a barlangkönyvtárból
– Cat Stein LHAS Photo 13/1(56)*

latos művészeti együttest, melyet a világ legkülönlegesebb buddhista művészeti galériájaként tartanak számon.

A helynek azonban van egy másik nevezetessége is: 1900-ban egy taoista szerzetes az egyik barlangban titkos üreget fedezett fel, amelynek bejáratát a XI. században zárták le. A rejték hely a rendkívüli szárazság következtében több tízezer kéziratot, valamint selyemfestmények kivételes gyűjteményét őrizte meg igen jó állapotban.

1907-ben Stein Aurél volt az első európai, aki a barlangkönyvtár kincseit láthatta. Nem volt azonban véletlen, hogy második belső-ázsiai expedícióján (1906–1908) Stein Aurél Dunhuangot is felkereste: 1879-ben ugyanis járt már itt egy magyar expedíció gróf Széchenyi Béla vezetésével. Az expedíció egyik tagjának, Lóczy Lajosnak, a barlangokról adott beszámolója keltette fel Stein Aurél érdeklődését: „Magukkal ragadtak lelkes leírásai az ott látott pompás falfestményekről és a sztukko szobrokról. [...] Ez volt egyik főok, a mi arra indított, hogy expedícióm úttervét ily messze keleti vidékekre kiterjesszem, be egészen Khínába.”

A barlangkönyvtár felfedezése az Ázsia-kutatás új dimenzióit nyitotta meg Európában. A világ legrégebbi papír archívumából mintegy húsz köbméternyi kézirat került elő. Ezek legnagyobb része kínai, nagy számban vannak tibeti nyelvek is, de a buddhizmus terjedése és a kultúrák keveredése miatt különböző indiai, iráni és török nyelveken írt munkák is találhatóak közöttük. A vallási szövegek túlnyomó része buddhista,

Válogatás kínai kéziratokból és nyomtatott könyvek-
ből könyv és tekercs formátumban. Alul a világ
legrégebbi nyomtatott könyve, a 868. május 11-ére
datált Gyémánt Szútra
– Cat Stein LHAS Photo 13/1(75)

de manicheus, nesztoriánus keresztény, taoista és konfuciánus iratok is fellelhetők, valamint világi tartalmú dokumentumok, amelyek képet adnak a város gazdaságáról, társadalmáról, mindennapi életéről.

A legkorábbi keltezett dokumentum 406-ból, a legkésőbbi 1002-ből való. A barlang befalazásának oka nem ismert. Korábban a kutatók – maga Stein is – a tangut invázióval magyarázták, az utóbbi időben inkább az első muszlim török dinasztia, a Karahanidák előrenyomulásával hozzák összefüggésbe.

A buddhista tekercsek nagy része a barlangok templomkönyvtárához tartozott, de feliratok bi-

zonyítják, hogy a körzet távolabbi kolostoraiból is kerültek ide olyan kéziratok, amelyek már elhasználódtak, ezért kivonták őket a forgalomból, de egyrészt tartalmuk, másrészt a papír drágasága miatt is, megőrizték. A papírt később felhasználták a még használatban lévő tekercsek javításához. A világi tartalmú iratokat, mint például a végrendeleteket, szerződéseket, itt helyezték biztonságba, Dunhuang közigazgatása pedig levéltárként használta a helyet. Erre utalnak a különféle összeírások, népszámlálási nyilvántartások, kalendáriumok.

A kéziratokon kívül a barlangkönyvtárban találták meg a világ legrégebbi nyomtatott könyvét: a 868. május 11-ére datált Gyémánt Szútrát, valamint több száz selyemre, vászonra és papírra festett festményt, hímzett fogadalmi ajándékokat. A festett selymek és vásznak valaha templomi zászlók voltak, melyeket magánszemélyek adományoztak.

Stein Aurél 1887-től Indiában élt, a brit-indiai kormányzat szolgálatában állt. A földrajzi távolság azonban nem jelentette a szülőföldtől való elszakadást. Rendszeresen hazalátogatott, szoros kapcsolatban állt a magyar szellemi élet képviselőivel. Rövid budapesti tartózkodásai alatt előadásokat tartott a Magyar Tudományos Akadémián, amelynek 1895 óta volt tagja. Egész életében adományaival támogatta a tudós társaság könyvtárát, végrendeletében nyomtatott könyveit, valamint kéziratai egy részét, s több mint hétezer darabból álló fényképgyűjteményét az Akadémia könyvtárára hagyta. A Stein-gyűjtemény angol nyelvű katalógusa az MTA Könyvtára és a British Museum közös kiadásában 2002-ben jelent meg, pótkötete a British Library közreműködésével 2007-ben látott napvilágot.

A kiállítás a Stein Aurél hagyatékából származó fotók, térképek, levelek, kéziratok, valamint korabeli és modern kiadványok segítségével kalauzolta el a látogatót – követve a második belső-ázsiai expedíció útvonalát – a száz évvel ezelőtti nagy felfedezés helyszínére, s bepillantást nyújtott a két kiváló tudós, Stein Aurél és Lóczy Lajos munkásságába.

Kelecsényi Ágnes